

УДК 349.6:656.7

Краснова Ю. А.

СЕРТИФІКАЦІЯ В ГАЛУЗІ АВІАЦІЇ ТА ЇЇ МІСЦЕ В МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Досліджено особливості здійснення сертифікації в галузі авіації та місце цього виду сертифікації в механізмі правового забезпечення екологічної безпеки.

Сертифікація, відповідно до її легітимного визначення [1], це процедура, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність продукції, систем якості, систем управління якістю, систем управління довкіллям, персоналу встановленим законодавством вимогам.

У межах механізму правового забезпечення екологічної безпеки, який визначається як сукупність державно-правових засобів (організа-

ційно-превентивних, регулятивно-стимулюючих, розпорядчо-виконавчих, забезпечувальних та охоронно-відновлювальних), спрямованих на регулювання діяльності, спроможної посилювати рівень екологічної безпеки, попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для населення і природних систем, локалізацію проявів екологічної безпеки [2], сертифікації відводиться місце в межах організаційно-превентивних заходів. Такі заходи спря-

мовуються на виявлення екологічно небезпечних об'єктів, зон, територій і видів діяльності, впровадження і застосування важелів щодо попередження виникнення екологічної безпеки та діють у межах реєстраційно-ліцензійної форми забезпечення екологічної безпеки.

В юридичній літературі така сертифікація отримала назву екологічної [3], оскільки одним з її напрямів є здійснення контролю безпеки продукції для навколишнього природного середовища. В інших джерелах екологічна сертифікація розглядається як поки що новий та недостатньо зацікавлений регулятор у системі екологічного управління [4].

Деякі науковці екологічну сертифікацію як засіб охорони навколишнього природного середовища та екологічних прав громадян, співвідносять з державною екологічною експертизою, метою якої також є визначення відповідності об'єкта експертизи екологічним вимогам [5]. Відмінності між цими засобами полягають в об'єкті дослідження. Так, наприклад, об'єктом державної екологічної експертизи виступають проектні матеріали, документація з впровадження нової техніки, технологій, матеріалів, речовин, продукції, реалізація яких може призвести до порушення екологічних нормативів, негативно вплинути на стан навколишнього природного середовища [6]. У той же час, об'єктом екологічної сертифікації завжди виступає готова продукція. Важливість такої сертифікації полягає в тому, що, зокрема, в сфері технології вона сприяє запровадженню екологічно безпечних процесів і обладнання, виробництву екологічно безпечної продукції, підвищенню її якості і конкурентоспроможності, створенню умов для організації виробництва, які відповідають екологічним вимогам, а в сфері управління і контролю – удосконаленню управління, попередженню імпорту екологічно небезпечної продукції, технологій та відходів [7].

Сертифікація, на нашу думку, має деякі схожі риси із ліцензуванням. Так, ліцензуванням визнається процедура видачі документа державного зразка (ліцензії), який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку за умов виконання ліцензійних умов [8]. Будь-яка господарська або інша діяльність, що пов'язана з використанням природних ресурсів і яка здійснює або може здійснити шкідливий вплив на навколишнє природне середовище, допускається, як правило, на основі видачі спеціальних ліцензій. У той же час, дозвіл на використання певних видів продукції, які можуть нега-

тивно впливати на стан навколишнього природного середовища та життя і здоров'я людей, надається після отримання сертифіката якості, в якому зазначається відповідність продукції вимогам сучасного законодавства, в тому числі і екологічного. Саме видача сертифіката якості є підставою залучення такої продукції до господарської діяльності.

Законодавство про авіацію – галузі, підприємства, організації та установи якої спрямовують діяльність на створення умов та використання повітряного простору людиною за допомогою повітряних суден [9], – приділяє сертифікації значну увагу. Відповідно до ст. 6 Повітряного кодексу України (далі – ПК України), сертифікації підлягають: 1) повітряні судна, аеродроми, повітряні траси, зокрема, місцеві повітряні лінії; 2) авіаційний персонал і експлуатанти авіаційної техніки; 3) юридичні і фізичні особи, які здійснюють розробку, виготовлення, ремонт і технічне обслуговування авіаційної техніки.

У співвідношенні до положень Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року [10], екологічна сертифікація в галузі авіації може проводитися при розміщенні, проектуванні, будівництві, реконструкції, введенні в дію та експлуатації підприємств, споруд та інших об'єктів авіаційної галузі, таких, наприклад, як аеропорти, повітряні судна (ст. 51 Закону), а також при забезпеченні екологічної безпеки транспортних засобів, інших пересувних засобів і установок, зокрема, при дотриманні в галузі авіації, під час експлуатації повітряних суден, аеропортів, гранично допустимих рівнів викидів забруднюючих речовин та гранично допустимих рівнів фізичних впливів, таких, як шуми (ст. 56 Закону), за їх відповідності до законодавчих вимог.

Отже, серед видів сертифікації в авіаційній галузі, з еколого-правової точки зору, виділяємо сертифікацію повітряних суден, а також аеропортів та аеродромів як об'єктів, які, відповідно до законодавства, становлять небезпеку для навколишнього природного середовища та здоров'я людей [11].

У свою чергу, *сертифікація повітряних суден* включає в себе сертифікацію: а) типу цивільних повітряних суден (ст.16 ПК України); б) екземпляра цивільного повітряного судна (ст.17 ПК України); в) цивільних повітряних суден, що імпортуються та експортуються з/та в Україну (ст.ст.18, 20 ПК України). Правове регулювання таких видів сертифікації здійснюється постановою Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 1997 року № 1095 «Про сертифікацію

авіаційної техніки та її компонентів», Наказом Міністерства транспорту України від 28 грудня 2000 року № 959 «Про затвердження Правил сертифікації типу авіаційної техніки (розділи А, В, С, Д, Е частини 21 Авіаційних правил України «Процедура сертифікації авіаційної техніки»), Наказом Державної служби України з нагляду за забезпеченням безпеки авіації від 15 червня 2005 № 658 «Про застосування в цивільній авіації України Спільних Авіаційних Вимог JAR-21 «Процедури з сертифікації повітряних суден, складових виробів і частин», розділи Н, L, Q, N (підрозділ N-N) щодо видачі сертифікатів льотної придатності.

У межах сертифікації типу повітряних суден екологічний характер носить *сертифікація повітряних суден щодо шуму на місцевості та викидів (емісії) шкідливих речовин авіаційними двигунами* (ст. 54 ПК України), правові основи та процедуру здійснення якої закладено в Додаток 16 (том I та II) [12] до Чиказької конвенції від 7 грудня 1944 року «Про міжнародну цивільну авіацію». Сертифікація *щодо шуму* здійснюється в залежності від типу та ваги літака в місцях зльоту, польоту та посадки, а сертифікація повітряних суден *щодо викидів (емісії) шкідливих речовин авіаційними двигунами* здійснюється безпосередньо до новостворених двигунів. Дані положення були імplementовані у національне законодавство, в державні стандарти та санітарні правила. Наприклад, питання шумового впливу регулюються: ГОСТ.22283-76 «Шум авиационный. Допустимые уровни шума на территории жилой застройки и методы его измерения»; ГОСТ.17229-85 «Самолеты пассажирские и транспортные. Метод определения уровней шума, создаваемого на местности»; ГОСТ.24646-81 «Самолеты транспортные сверхзвуковые. Допустимые уровни шума на местности и метод определения уровней шума»; ГОСТ.24647-91 «Вертолеты гражданской авиации. Допустимые уровни шума и методы определения уровней шума на местности»; ГОСТ.24659-81 «Самолеты короткого взлета и посадки. Допустимые уровни шума на местности и метод определения уровней шума». Питання викидів шкідливих речовин авіаційними двигунами, в свою чергу, регулюються ГОСТ.17.2.2.04-86 «Охрана природы. Атмосфера. Двигатели газотурбинные самолетов гражданской авиации. Нормы и методы определения выбросов загрязняющих веществ».

Сертифікація аеродромів та аеропортів (ст. 42 ПК України) здійснюється відповідно до Наказів Міністерства транспорту України від 25 червня 2004 року № 785 «Про затвердження

Правил сертифікації цивільних аеродромів України» та від 26 липня 2004 року № 924 «Про затвердження Правил сертифікації аеропортів». Так, у Додатку I до підпункту 2.1.5. Наказу від 26 липня 2004 року № 924 затверджено перелік об'єктів, обладнання та авіаційної наземної техніки, що підлягають обов'язковій сертифікації, серед яких, з урахуванням еколого-правових вимог, важливе значення мають: аеродром, радіотехнічне обладнання, авіаційна наземна техніка, авіаційні паливно-мастильні матеріали та спеціальні рідини.

Наявність сертифікату типу повітряного судна є однією з основних умов *реєстрації повітряного судна у державному реєстрі цивільних повітряних суден* (ч. 1 ст. 27 ПК України). У разі відсутності такого документа, державний орган з питань сертифікації і реєстрації може заборонити експлуатацію повітряного судна (ч. 7 ст. 27 Кодексу). У той же час, відповідно до Наказу № 506 від 28 вересня 1994 року свідоцтво про реєстрацію аеродрому є *підставою для порушення клопотання про сертифікацію аеродрому та його обладнання* (п. 4.1.6).

Відповідно до вимог ст. 11 Закону України «Про підтвердження відповідності», за результатами проведення сертифікації, у разі позитивного рішення уповноваженого органу з сертифікації, заявникові видається сертифікат відповідності, зразок якого затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері підтвердження відповідності. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 1997 року № 1095 «Про сертифікацію авіаційної техніки та її компонентів», до завершення формування національної системи сертифікації авіаційної техніки (згідно з чинними в Україні Авіаційними правилами), таку сертифікацію дозволено проводити Міністерству транспорту і Державній авіаційній адміністрації України спільно з Міждержавним авіаційним комітетом з видачею відповідних документів.

Водночас, згідно з п. 2.1.4 Наказу Міністерства транспорту України від 26 липня 2004 року № 924 «Про затвердження Правил сертифікації аеропортів», суб'єктом, який може здійснювати сертифікацію аеропортів та регулярно інспектування процесів діяльності аеропортів щодо технічного та наземного забезпечення польотів із прийняттям відповідних заходів з обмеження або припинення діяльності при недотриманні встановлених законодавством вимог є Державна служба України з нагляду за забезпеченням безпеки авіації.

Таким чином, сертифікацію в галузі авіації

доцільно визначити: 1) видом екологічної сертифікації як складового елемента реєстраційно-ліцензійної форми організаційно-превентивних заходів в системі механізму правового забезпечення екологічної безпеки в авіації; 2) обов'язковою умовою реєстрації типу цивільного повітряного судна; 3) підставою для здійснення відповідного контролю та нагляду за дотриманням технічних, екологічних та інших вимог;

4) комплексною функцією управління, що здійснюється спеціально уповноваженими державними органами, які в установленому порядку документально засвідчують про відповідність літаків, їхніх комплектуючих, таких як двигуни, а також аеропортів (аеродромів), призначених для їхньої експлуатації, встановленим законодавством екологічним вимогам.

1. Ст. 1 Закону України «Про підтвердження відповідності» від 17 травня 2001 р. / Відомості Верховної Ради України, 2001, № 32, Ст. 169, зі змінами, внесеними Законом України № 2116 – IV від 21 жовтня 2004 року. – Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 2. – Ст. 33.
2. *Андрейцев В. І.* Екологічне право: Курс лекцій: Навч. посібник для юрид. фак. вузів. – К.: Вентурі, 1996. – С. 94.
3. Див.: *Бринчук М. М.* Экологическое право (право окружающей среды): Учебник для высших юридических учебных заведений. – М.: Юристъ, 1998. – С. 385–401; *Красов О. И.* Экологическое право: Учебник. – М.: Дело, 2001. – С. 314 – 326; *Ерофеев Б. В.* Экологическое право: Учебное пособие для студентов учреждений среднего профессионального образования. – М.: ФОРУМ: ИНФРА-М, 2002. – С. 127–131.
4. Див.: Екологічне управління: Підручник / *В. Я Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін.* – К.: Либідь, 2004. – С. 181.
5. Див.: *Бринчук М. М.* Экологическое право (право окружающей среды): Учебник для высших юридических учебных заведений. – М.: Юристъ, 1998. – С. 385–386.
6. Про екологічну експертизу: Закон України від 9 лютого 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 8. – Ст. 54.
7. Див.: *Круглов В. В.* Современные организационно-правовые проблемы охраны окружающей среды в промышленности России. – Екатеринбург, 2000. – С. 184.
8. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 1 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.
9. Ч. 2 ст. 2 Повітряного кодексу України від 4 травня 1993 р. / Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 25. – Ст. 274.
10. Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
11. Див.: п. 3 розділу 20 Основних напрямів державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затверджених постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 року № 188, п. 16 постанови Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 року № 554 «Про Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку».
12. ІКАО. Міжнародні стандарти та рекомендована практика, «Охорона навколишнього середовища». Додаток 16 до Конвенції про міжнародну цивільну авіацію, Т. I, «Авіаційний шум» та Т. II, «Емісія авіаційних двигунів» 3 вид., 1993 (Стандарт ІКАО).

J. Krasnova

CERTIFICATION IN THE AVIATION SPHERE AND ITS PLACE IN THE MECHANISM OF LAW REGULATION OF ECOLOGICAL SECURITY

The specialities of certification in the aviation sphere are analyzed. The place of such kind of certification at law regulation of ecological security is learned.